№ 244 ՈՒՐԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 2 1901 ՈՒՐԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 2 № 244

ՔՍԱՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կէս տարվան 6 ռուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկ։
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարվում է՝ իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Երկու հանգամանք, — ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Ալէքսանդրոպոլից. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. [illegible] Տասնեան. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Գրական դէմքեր.

ԵՐԿՈՒ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ

Վերջացան Համագումար ժողովները. քննվեցին բազմաթիւ և բազմատեսակ հարցեր, որոնք վերաբերում էին մեր երկրի գիւղատնտեսական արդիւնաբերութեան։

Քննութեան ենթարկված հարցերը երկու տեսակ էին։ Նրանց մի մասը աչքի առաջ ունէր կատարելագործել [illegible], արդիւնաբերել աւելի լաւ և աւելի արդիւնքներ. իսկ միւս մասը վերաբերում էր արհեստի և արդիւնքների զարգացման վրա ազդող պայմանների քննութեան և ուսումնասիրութեան։

Շատ լաւ է ցանկալ, ձգտել և աշխատել, որ մեր երկիրը արդիւնաբերէ բարձր տեսակի մրգեր և առաջնակարգ բուսեղէններ, [illegible] ցեղեր. բայց գործ աջողելու համար բաւական չեն միայն այդ ջանքերը։ Անհրաժեշտ է, որ շրջապատող հանգամանքները արգելք չը հանդիսանան ձեր բարի ցանկութիւններին։ Եթէ ձեր տնտեսութեան մօտ յարմար ուղիներ չը կան ձեր արդիւնքների [illegible] համար, այն ժամանակ ձեր աշխատանքի պտուղները պէտք է ապարդիւն անցնեն։ Եթէ [illegible] և կոտրում է ամբողջ [illegible], այն ժամանակ ոչ մի գրգռում և ոչ մի խթան չէ կարող [illegible] գործում։ Եթէ ձեր շրջակայքում չը կան [illegible], այն ժամանակ ձեզ համար շատ դժուար է մեծ քանակութեամբ [illegible] բերել, որովհետև նրանց խանգարված և փչացած ժամանակ անկարելի կը լինի կարկատել և նորոգել և նորից գործադրել տնտեսութեան պէտքերի համար։

Պարզ է, որ բաւական չէ միայն արդիւնքների որակութիւնը բարձրացնել և բարուոքել, այլ և անհրաժեշտ է, որ այդ արդիւնքների պատրաստութեան և վաճառահանութեան պայմանները լինեն նպաստաւոր, որպէս զի արդիւնքները պատրաստվեն թեթև ծախքերով և վաճառահանվեն դիւրայրած միջոցներով։

Համագումար ժողովները անտես չէին առնում այդ երկու հայեցակէտերը և հանդէս բերին մի շարք առաջարկութիւններ, որոնց նպատակն էր կազմակերպել մեր գիւղատնտեսական արդիւնագործութեան զարգացման համար նպաստաւոր պայմաններ։

Այժմ, երբ ժողովները իրանց գործը վերջացրին և ժողովականները ցրվեցին, մնում է, որ գիւղատնտեսական ընկերութիւնը իր կողմից աշխատէ գործնական հողի վրա դնել ժողովների կայացրած որոշումները և ձեռնամուխ լինի նրանց կատար ածելու։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՈՊՈԼԻՑ

Հոկտեմբերի 30-ին

Շնորհաւորում ենք ալէքսանդրոպոլցիներին քաղաքագլխի աջող ընտրութեան համար։

Գ. Տէր-Պետրոսեանի արժանաւորութիւնների մասին մենք առիթ ենք ունեցել արդէն «Մշակի» մէջ մի քանի անգամ գրելու, այնպէս որ աւելորդ կը լինէր նորից կրկնելը։ Մնում է միայն ցանկալ նրան շարունակել իր սկսած գործը նոյն եռանդով և ուղղութեամբ, ինչպէս առաջին քառամեակում։

Շատ բան արեց պ. քաղաքագլուխը Ալէքսանդրոպոլի համար, մի մասը դեռ նոր է սկսված, բայց կարիքը համեմատաբար այնքան մեծ է, որ նրա կատարածը համարեա թէ առ այժմ աչքի չէ ընկնում։

1) Քաղաքը չունի ջուր. ոչ եղած ջրի քանակութիւնն է բաւական, եւ ոչ էլ նրա յատկութիւնները բաւարար, եւ ինչպէս ցոյց են տուել մի քանի անալիզներ, մեր ջրերը չէ կարելի անվնաս գործադրել խմելու համար։ Այդ վերջապէս պէտք է զգայ մեր ինքնավարութիւնը։

2) Երեսուն երկու հազար բնակիչ ունեցող քաղաքը չունի գոնէ մի փոքրիկ հիւանդանոց, որտեղ կարողանայ պատսպարվել աղքատ, համարեա սոված հիւանդը. փորձը ցոյց է տալիս, որ շատ հիւանդների մահվան պատճառը միմիայն անխնամութիւնն է լինում։

Քանի հարիւր երեխայ տարեկան գերեզման են իջնում տարափոխիկ հիւանդութիւններից, դա գիտէ ամեն մի ալէքսանդրոպոլցի։ Այս մեծ պակասութիւն է եւ ինքնավարութիւնը [illegible] ջանք պէտք է գործ դնէ անմիջապէս ժողովրդին օգնութեան հասնելու։ Մանաւանդ պէտք է ուշադրութիւն դարձնել հոգեկան հիւանդների վրա։ Փողոցներում ամեն մի քայլափոխում կարող էք հանդիպել այդ անխնամ, անտէր թափառողներին, որոնք զուարճութեան առարկայ են դառել փողոցի երեխաների եւ անզգայ քաղաքացիների համար։ Թափառողների թիւը այժմ հասնում է մօտ 20-ի։

3) Քաղաքը չունի ոչ մի բարոյակրթիչ զբօսարճութեան հիմնարկութիւն։ Քաղաքի այգեստանում նոր կառուցած միակ բեմը, որով մխիթարվում էր Ալէքսանդրոպոլի ժողովուրդը (ի միջի այլոց բեմը կանգնեցրած էր մի քանի սիրողների ջանքով), ակմբանոցի անդամների որոշմամբ դարձել է մատչելի միայն իր անդամներին, այնպէս որ ոչ-անդամը իրաւունք չունի յաճախել ներկայացումներին. իսկ ինչպէս փորձը ցոյց է տուել, անդամներից ներկայ են եղել ներկայացումներին 5—10 հոգի։ Այդ 10 հոգու համար ոչ դերասաններ կը գան Ալէքսանդրոպոլ, ոչ էլ սիրողների մէջ եռանդ կը լինի մի որ եւ է բան կազմակերպելու։ Ի հարկէ, հասկանալի է, որ այդ որոշումը հաւասար է թատրոնական գործին վերջ տալուն։ (Այս հանգամանքը պէտք է աչքի առաջ ունենան դերասանական խմբերը Ալէքսանդրոպոլ գալու ժամանակ)։

Թատրոնական գործերի այս անել դրութեան ժամանակ քաղաքը մեծ օգնութիւն կարող էր հասցնել սիրողներին, առաջարկելով նրանց առանց վարձատրութեան իր սեփական շինութիւնը, որը գտնվում է քաղաքի այգում եւ ունի բաւական մեծ բեմական յարմարութիւններ. արանով պատժված կը լինի ակմբանոցը իր ներկայացուցիչ—աւագներով, որովհետեւ զրկված կը լինեն այն շինութիւնից, որտեղ տեղափոխվում է ամառը ակմբանոցը։

4) Բուսականութիւնը շատ սակաւ է քաղաքի մէջ. տալ քաղաքացիներին յարմարութիւններ (գլխաւորը ջուր) ծառեր աճեցնելու համար, դա պէտք է լինի ուպրավայի մասնմունքի առարկաներից մէկը։

5) Քաղաքի փողոցները եւ լուսաւորութիւնը դեռ շատ աշխատութիւն եւ ծախս են պահանջում իրանց վրա՝ գոնէ բաւարար լինելու համար։

6) Շուկայում վաճառվող մթերքի (իւղ, կաթ եւ այլն) մէջ շատ տարածված է ֆալսիֆիկացիան, որի առաջը պէտք է առնել, քանի քաղաքակրթութեան բացասական այդ կողմը դեռ նոր է մուտք գնում մեր մէջ։

7) Առհասարակ ամբողջ քաղաքը շատ վատ սանիտարական դրութեան մէջ է գտնվում այժմս եւ պահանջում է խիստ հսկողութիւն։

8) Աղքատների խնամատարութեան գործը կարօտ է դեռ մեծ բարեփոխութիւնների։

9) Հասարակական տները, զետեղված լինելով քաղաքի կենտրոնական փողոցներում, կենդանի օրինակներ են անբարոյականութիւնը տարածելու ժողովրդի մէջ։ Ինքնավարութիւնը պէտք է միջոցներ ձեռք առնէ դրանց առանձնացնելու քաղաքացիներից։

Բացի յիշածներից՝ կան հազար եւ մէկ ուրիշ մեծ եւ մանր պահանջներ, որոնց վրա հրաւիրում ենք պ. քաղաքագլխի ուշադրութիւնը եւ միջամտութիւնը։ Այս հարցերից մի քանիսի մասին արդէն եղել է խօսակցութիւն. բայց եւ այնպէս, խոստանում ենք դրանց դառնալ մօտ ապագայում, իսկ առ այժմ կը ցանկանք ամբողջ սրտով, որ պ. քաղաքագլուխը արդարացնէ ժողովրդի յոյսերը եւ նոյն աջողութեամբ, ինչպէս առաջին քառամեակում, ուպրավայի անդամների աջակցութեամբ առաջ տանէ սկսածը եւ անուշադիր չը թողնէ ժողո-

---

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԴԷՄՔԵՐ

ՌԱՖԱՅԷԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ

Ոչ, ազգային անդամալուծութիւնը անբուժելի չէ...

Շատ ազգեր են եղել անդամալոյծ, բայց ցոյց են տուել, որ բժշկվել կարելի է։ Եւ մեզ էլ մեր նշանաւոր գործիչները [illegible] աշխատում էին դէպ ու զարթնել։ Թողնել [illegible], թողնել [illegible], նոր հոգի ընդունել, վերանորոգվել, կամ, ինչպէս սիրում էր ասել Նազարեանցը, մկրտվել եւրոպականութեան իմացական աւազանում—ահա ինչ էր հարկաւոր...

Ի՞նչ էինք ժառանգել եւ ինչ ունէինք։

Ժառանգել էինք սարկութիւն, դարաւոր հարստահարութիւններից փչացած արիւն, աղխական խաւար հոգի։ Ունէինք ազգային մեծամտութիւն, բաւական էինք համարում մեր անցեալը՝ փքվելու, ինքնագոհ մնալու համար։ Ի՞նչն էր մեզ պակասում...

Ահա ինչ։ Անցեալի լուսաւոր պատկերներին իր մեծարանքը նուիրելուց յետոյ, Գամառ-Քաթիպան գալիս է մեզ յայտնելու, որ հին, նոյն իսկ փառաւոր օրերը մեզ համար կեանք չեն դառնայ։ Հինը գնաց, նա իր տեղը թող մնայ։ Պէտք է նոր իրականութիւն, նոր իդէալներ այժմեան կեանքի համար։ Այդ գաղափարը նա քարոզում է «Օտար օրիորդ եւ հայ պատանի» ոտանաւորի մէջ։

Ցնչում էք,—դա մի սրտառուչ խօսակցութիւն է հայ երիտասարդի եւ օտարուհու մէջ։ Վերին աստիճանի տիպիկական է այդ խօսակցութիւնը։

Օտարուհին ինձ ասաց. «մոռացի՛ր քու հայրենիք,
Քու հայրենիքն այնտեղ է, ուր սիրում են քեզ մարդիկ։

Բայց կօսմոպոլիտ չէ հայ երիտասարդը եւ չէ ենթարկվում օտարուհու աչքերի ու թշերի հրապոյրներին. նա կանչում է սեփական հայրենիք եւ օտարուհին, վերջապէս, համաձայնում է, որ նա ցնորք չէ որոնում, որ նրան, ճիշտ որ, հարկաւոր է իրական գաղափար։ Եւ ասում է օտարուհին. տես, ճիւնաթաղ ու կիսամեռ դաշտերը կենդանանում են գարնան շունչից. տես, երբ ծագում է արեւը, մառը հալածվում է. մեռած բնութիւնը միշտ վերածնվում է։

Ես չը գիտեմ թէ ո՞ւմ էր հասկանում բանաստեղծը «Օտարուհի» անուան տակ։ Բայց ինձ թւում է, թէ դա այն կրթութիւնն է, այն իդէալն է, որ հայ երիտասարդութիւնը գտնում էր օտարների մէջ, որ յափշտակում էր նրան իր գեղեցկութիւններով։ Օտար կրթութիւն ստացածներն էին մեզանում վերածնութիւն, առաջադիմութիւն քարոզողները։ Եւ ահա հայ երիտասարդը խորհրդաւոր օտարուհու խօսքերի ազդեցութեան տակ երգում է.

Հայկ ու Լեւոնին մոռանանք, եղբարք,
Թափ տանք մեզանից փոշին հնութեան,
Վերածնենք մեր մէջ նոր կեանք ու նոր բարք...

Հայկը—հայոց պատմութեան սկիզբն է, Լեւոնը—հայոց անկախութեան վերջը։ Մոռանալ մեր անցեալի այս ամբողջ տարածութիւնը, եւ մոռանալ՝ մի նոր կեանք ստեղծելու համար։ Սա հասկանալի է։ Հայկի ու Լեւոնի օ-

բերը անցել են, նրանք կարող են պատմութեան մէջ մնալ, բայց կրկնվել, նորից վերադառնալ չեն կարող, այդ անհնարին է։ Հայկի ու Լեւոնի Հայաստանը մեր ժամանակներում չէ կարող գոյութիւն ունենալ։ Թողնենք այն Հայաստանը, ներկայումս մեզ հարկաւոր է նոր հայութիւն, առաջադէմ, վերանորոգված, ժամանակի հոգով մկրտված մի ազգ։—Նոր է այս գաղափարը. ասում է բանաստեղծը, նա դեռ մեր սրտի մէջ է, բայց չը վախենանք, «բանը կը մարմնանայ եւ տեսանելի կը դառնայ»։

Դա ճիշդ էր մանաւանդ այն ժամանակի համար, երբ գրվեց այդ ոտանաւորը։ Հայ ինտելիգենցիան նոր էր ըմբռնում, որ պէտք է մօտենալ ժողովրդին, ճանաչել նրան մօտիկից։ Եւ դրա մի ապացոյցը տալիս է ինքը, Գամառ-Քաթիպան։ 1862-ին նա գրել է «Մշակ» ոտանաւորը։ Այդտեղ հանդէս է բերված մշեցի մշակը։ Բայց մի մշեցի է դա, որ ոչինչ նմանութիւն չունի այն մշեցիների հետ, որոնք խօսում, ողբում են նոյն 1877—1879 թւականներին նոյն բանաստեղծի «Մշեցու հեկեկանքը», «Ղարիբ մշեցի», «Մշեցու նոր սերունդ» ոտանաւորների մէջ։ 1862-ի մշեցին մի քաղաքական քարոզիչ է, որ կրկնում է նոյնը, ինչ բանաստեղծը ասել է շատ տեղ—վերադարձ դէպի հայրենիք՝ իբրեւ փրկութեան միակ միջոց։ Իսկ մշեցու տառապանքները, դարաւոր վշտերը, անգութ ճակատագիրը։ Դրանց մասին եւ ոչ մի յիշատակութիւն...

Եւ կարող ենք ասել, թէ 1862-ին մշեցին այն չէր, ինչ էր 1877-ին։ Ո՛չ։ Քուրդը միշտ կար, մահմեդական ըէժիմը երբէք չէ փոխվել, տաճկեան միշտ տաճիկ է եղել։ Եւ եթէ 1862-ի մշեցին Գամառ-Քաթիպայի երգերի մէջ իրական չէ, դրա պատճառն այն է, որ հայ ինտելիգենցիան նոր նոր էր սկսել քայլեր անել դէպի ժողովուրդը։ Մի րոպէ տեղափոխվեցէք Կ. Պոլիս 1860-ական թւականների սկզբին եւ ինչ կը տեսնէք։ Անհուն հրճուանք Սահմանադրութեան առիթով, տօներ, ներբողներ։ Եւ այդ հրճուանքների մէջ հազարից մի անգամ է լուր գալիս Հայաստանի գաւառներից ու նրկարագրում այնտեղի իրականութիւնը։

Աւելի շատ բան ասել Գամառ-Քաթիպայի հայրենասիրական երգերի մասին անկարելի է։ Գրողներ կան, բանաստեղծներ կան, որոնց մասին մանրամասն խօսելու համար պէտք է սպասել, որ ժամանակ անցնէ, ժամանակ գայ։ Մեզանում Գամառ-Քաթիպան գուցէ ամենից շատ է կարօտ ժամանակ անցնելուն՝ իր լիակատար գնահատութեան արժանանալու համար։ Անցնենք, ուրեմն, թեթեւակի կերպով այդ երգերի մօտով, ասենք այն, ինչ կարելի է ասել այժմ։

«Դեւ Մրուս» բանաստեղծութիւնը գրաւում է մեր ուշադրութիւնը նրանով, որ այդտեղ բանաստեղծը շատ լաւ դուրս է բերել մեր ամբողջ պատմութեան միջով անցնող սեւ, տըխուր գիծը—անմիաբանութիւնը, ընտանի անհաշտութիւնը։ Քանի որ հայերը ունէին քաղաքական անկախութիւն, այդ դեւը յայտնվում էր զանազան մատնիչ եւ պառակտող իշխաններ, իշխանների մէջ (Վասակ, Մերուժան, Ցազկերտ)։ Իսկ երբ վերացաւ քաղաքական անկախութիւնը, երբ հայը այլ եւս կործանելու ոչինչ չունէր, որովհետեւ նա դարձաւ գայլերին մատնված ոչխարային հօտ,—անհետացա՞ւ արդեօք այն հին թշնամին։ Ո՛չ։ Նա շա-

վրդի եւ գլխաւորը՝ ժամանակի առաջ բերած պահանջները։

F. R.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Բագու, հոկտեմբերի 28-ին

«Մշակի» № 237-ի մէջ իմ «Գիւղացին ուսումնարան չունի» յօդուածում մի սխալ է սպրդել։ Տպված էր, որ Ղարաղշլաղ գիւղի երկդասեան դպրոցի շինութեան համար նոյն գիւղացի բագուաբնակ պ. Գրիգոր Ապրէսեան տալիս է 7—8 հազար րուբլի։ Որովհետեւ նուիրատու պարոնը Գրիգոր Ապրէսեանը չէ, այլ Գրիգոր Ոսկանեանը, ուստի խոնարհաբար խնդրում «Մշակի» մօտակայ համարներից մէկում ուղղել մեր այս սխալը։

Եփր. Մելիք-Շահնազարեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երէկ երեկոյեան, Կարսի երկաթուղու գընացքով, Վեհափառ Կաթողիկոսը ուղեւորվեց Թիֆլիսից Ալէքսանդրոպոլ, որտեղից կիրակի օրը Երեւանեան երկաթուղու նորակառոյց գծով կը մեկնի Էջմիածին։

—

Կովկասեան ցուցահանդէսում չորեքշաբթի, հոկտեմբերի 31-ին, տեղի ունեցաւ եղանակի վատութեան պատճառով շատ անգամ յետաձգված ծաղիկների տօնը (bataile des fleurs)։ Ցուցահանդէսի ճանապարհներով հանդիսաւոր գնացքով անցան երկանիւ կառքեր, որոնք գեղեցիկ կերպով զարդարված էին ծաղիկներով։

—

Չորեքշաբթի, հոկտեմբերի 31-ին, Թիֆլիս եկաւ բէլգիական անօնիմ ընկերութեան գըլխաւոր կառավարիչ ինժենէր Րիդզոնակի եւ հաղորդեց Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան, որ ուրբաթ, նոյեմբերի 2-ին, նա կը ներկայացնէ է լէքտրական տրամվայի մանրամասն տեխնիքական նախագիծը։

—

Թիֆլիսի նախկին քաղաքագլուխ Գ. Եւանգուլեանի որդիքը, «Новое Обозрѣніе» լրագրի ասելով, դիմել են երդուեալ հաւատարմատար Ջեմեսօվին եւ խնդրել յանձն առնել իրանց հանգուցեալ հօր պաշտպանութիւնը՝ չը դադարեցնելով գործը մեղադրվածի մահվան պատճառով։

—

Չորեքշաբթի, հոկտեմբերի 31-ին, գիշերվայ ժամի 3-ին, իշխան Արղութեան-Երկայնաբազուկի տանը, որ գտնվում է Գօլօվինսկի պրօսպէկտի վրա, հրդեհ ծագեց։ Այրվեցին Գրիգոր Մովսէսեանի եւ Իվան Վազլինի խանութները։ Մովսէսեանի խանութի գոյքը ապահովագրված է «Պետերբուրգի ապահովագրական ընկերութեան» մէջ 10,000 րուբլով, իսկ Վազլինի գոյքը— «Մոսկվայի ապահովագրական ընկերութեան» մէջ 5,000 րուբլով։

—

Մեզ խնդրում են տպագրել հետեւեալը. «Կարդալով «Մշակի» № 232-ի մէջ պ. Տէր Աւետիքեանի նամակը Գանձակից, որտեղ պարոնը շեշտում է գանձակեցի հայ աշակերտների ու աշակերտուհիների օգտութիւնը մայրենի լեզուի մէջ, որը իբրեւ վնասակար երեւոյթ դարձրել է իր վրա պետական դպրոցների մանկավարժական խորհուրդների ուշադրութիւնը, հարկաւոր եմ համարում նկատել, որ այդ վնասակար երեւոյթը աչքի է ընկնում նաեւ Թիֆլիսի հայ աշակերտների, մանաւանդ աշակերտուհիների մէջ։ Այստեղ եւս կատարեալ արհամարհանքի է ենթարկված մայրենի լեզուն։ Հրաւիրում ենք մեր ծնողների ուշադրութիւնը այդ վնասակար երեւոյթի վրա։ Նրանք են, որ իրանց երեխաներին մանկութիւնից սովորեցնում են օտար լեզուներ, վախենալով մի գուցէ «ակցենտը փչանայ», եթէ երեխան հայերէն խօսի»։

—

Ֆինլանդական Կայսերական սենատը,—Հէլսինգֆօրսի լրագիրների խօսքով,—յանձնարարեց սենատի այն յանձնաժողովին, որ բաղկացած է Գէնէտց, Օկէրման եւ Բէրգմում սենատորներից, քննել Ֆինլանդական ընդհանուր-նահանգապետի առաջարկութիւնը՝ ռուսաց լեզուն աւելի գործածական դարձնելու մասին Ֆինլանդիայի տարրական եւ մասնագիտական դպրոցներում։ Այդ հարցը քննվել է արդէն պետական խորհրդում։

—

Անդրկովկասեան նահանգական եւ շրջանային անասնաբոյժների համաժողովը որոշեց միջնորդութիւն յարուցանել ներքին գործերի մինիստրութեան առաջ եւ խնդրել հաստատել համաժողովի մշակած միանման եւ դիւրացրած կանոնները ամբողջ Անդրկովկասի համար՝ թէ ժանտախտից հիւանդացած կենդանիներին սպանելու եւ նրանց տէրերին վարձատրելու հարցի եւ թէ ընդհանրապէս ժանտախտի դէմ մաքառելու միջոցների վերաբերմամբ, որովհետեւ այս երկու հարցերի մասին եւս մեր երկրում գործ են դրվում զանազան տեսակ եւ շատ անգամ նոյն իսկ միմեանց հակասող կանոններ։ Համաժողովը միջնորդում է նաեւ միատեսակ կանոններ սահմանել կենդանիներին Անդրկովկասեան մի նահանգից դէպի միւսը տեղափոխելու վերաբերմամբ։

—

Երիտասարդ բժիշկները, որոնք այս տարի պետական քննութիւն բռնեցին Մոսկվայի համալսարանում, «Рус. Вѣд.» լրագրի ասելով, հարցաքննական մասնաժողովի նախագահ պրօֆէսօր Տիխօմիրովին ներկայացրին մի գրութիւն, որի մէջ յայտնում են, թէ անհրաժեշտ է թոյլ տալ կանանց մտնել համալսարանները եւ խնդրեցին յանձնել իրանց գրութիւնը ում հարկն է։

—

Պետերբուրգի համալսարանի իրաւաբանական ֆակուլտէտի ուսանողներին, մայրաքաղաքի լրագիրների ասելով, թոյլ է տուած ըէկտօրի կողմից կազմել 12-ական հոգուց բաղկացած ընկերակցութիւններ եւ պրօֆէսօրների ղեկավարութեամբ գործնականապէս նախապատրաստվել փաստաբանական գործունէութեան համար։

—

Հոկտեմբերի 29-ին Բագւում կայացաւ քաղաքային դումայի նոր ձայնաւորների ընտրութիւն։ Ինչպէս հաղորդում է «Каспій» լրագիրը, առ այժմ ընտրված են 32 հոգի եւ մօտ 10 օրից յետոյ կը նշանակվի լրացուցիչ ընտրութիւն ձայնաւորների օրինական թիւը լըրացնելու համար։ Նոյն լրագրում տպված է քուէարկվողների ցուցակը եւ նրանց ստացած քուէների թիւը։ Որքան կարողացանք նկատել, ընտրված են մեծ մասամբ թուրքեր. քրիստոնեայ ընտրվածների թիւը 8-ի է հասնում։ Ինչպէս երեւում է, ընտրողների մէջ սեւացնելու մեծ եռանդ էր տիրել։ Սեւացածների թւում մենք տեսանք Բագւում յայտնի մի շարք անձնաւորութիւններ։

—

Բերլինի բարձրագոյն տեխնիքական դպրոցը մի շրջաբերական ուղարկեց ռուսաց բարձրագոյն տեխնիքական դպրոցներին ռուսահպատակների (որոնք ներկայումս Բերլինի տեխնիքական դպրոցում 50 հոգի են) ընդունելութեան մասին ուսանողների թւում եկող տարի։ Կընդունվեն միայն Ռուսաստանի տեխնիքական բարձրագոյն դպրոցների ուսանողները (թէկուզ եւ աւարտած չը լինեն իրանց լիակատար դասընթացքը)։ Բացառութիւն արված է ռուսաց կայսրութեան սահմաններում ապրող գերմանահպատակների համար. Նրանք ընդունվում են հասունութեան վկայականով կամ եթէ ունենեն րէալական դպրոցների 7 դասարանը աւարտելու վկայական, իսկ համալսարանաւարտ անձինք Ռուսաստանում՝ կընդունվեն ունկընդիրներ վերստուգող քննութիւններից յետոյ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՓԱՇԱ ՏԱՏԵԱՆ

Հեռագիրը հաղորդեց Յարութիւն փաշա Տատեանի մահը։ Դա Թիւրքաց բարձրաստիճան պաշտօնեաներից մէկն էր, որի անունը հայերիս մէջ յայտնի դարձաւ մանաւանդ 1894—1896 թւականների կոտորածներից յետոյ, երբ Աբդիւլ-Համիդին հարկաւոր էր իրան նըւիրված մի հայ, որ խաղաղացնէր հայերին եւ տար նրանց գործերին այնպիսի ընթացք, որ շահաւէտ լինէր Իլդիզ-Քիօսկի համար։ Յարութիւն փաշան էր, որ յանձն առաւ այդ փափուկ պաշտօնը եւ առաջ տարաւ մեծ ճարպիկութեամբ։ Նա խոստացաւ եթէ ոչ միանգամայն սպանել, գոնէ խոր քնի գերեզմանի մէջ դնել Թիւրքահայերի Սահմանադրութիւնը։

Այս հանգամանքը, ի հարկէ, չէ յիշատակված այն անհագին գովասանական մահացուցակների մէջ, որոնք տպվեցին Կ. Պօլսի լրագիրներում Տատեանի մահվան առիթով։ Լրագիրները անուանում են նրան «մեծ», ասում են, որ նրա մահը մեծ կորուստ է օսմանեան պետութեան եւ հայ ազգի համար։ Համաձայն ենք, որ հայը օտարին ծառայելու մէջ իսկ-որ տաղանդ ցոյց տալ կարող է, եւ բերենք «Սուրհանդակ» լրագրից մի քանի տեղեկութիւններ հանգուցեալ փաշայի մասին։

—

Տատեան գերդաստանին անունը բաւական օգնած էր Յարութիւն բաշայի պետական ծառայութեան մէջ վստահութիւն եւ համակրութիւն վայելելու։ Իր հայրը, Յովհաննէս Պէյ Տատեան, որ դարուս նշանաւոր եւ գիտուն հայերէն մէկն էր, մեծ անուն մը թողած է երկրին պատմութեան մէջ, եւ այնպիսի ատեն մը, երբ ուսում ու գիտութիւն այսքան մղում եւ կարեւորութիւն ստացած չէին։ Յովհաննէս Պէյ յաջողած էր բարի սրտին հետ ունենալ նաեւ ճարտար ձեռք եւ կարող միտք։

Յովհաննէս պէյի հայրը, Տատ Առաքել ամիրայ, որ 1780ի միջոցները Ակնէն Պօլիս եկած եւ 15 տարի յետոյ վառօդապետ կարգուած էր. իր ժամանակին ուսումնասէր անձերէն էր եւ շատ հոգ ու խնամք տարած է իր զաւակներուն կրթութեան։ Տատ Առաքել ամիրա 1812ին վախճանելով, իրեն կը յաջորդէ անդրանիկ որդին՝ Սիմոն Տատեան՝ իբրեւ արքունի վառօդապետ եւ նոյն միջոցին Յովհաննէս պէյ Տատեան կը մտնէ վառօդարանի ծառայութեան մէջ, երբ տակաւին հազիւ 17 տարեկան կար։ Յովհաննէս պէյ այս ճիւղին մէջ անձնապէս աւելի զարգացաւ եւ իր վարած հաստատութիւնը զարգացուց։ Եւրոպա ճամբորդեց այնպիսի ատեն մը, երբ փոխադրութեանց համար միջոցները կարի դժուար էին։ Ի դարձին նոր մեքենաներով կատարելագործեց վառօդարանը, նորէն Եւրոպա ճամբորդեց, եւ այս երթեւեկները պարզ ուղեւորութիւններ չեղան, այլ ամէն կերպով օգտակար երկրին՝ անտեսական եւ ճարտարագործական տեսակէտով, որովհետեւ իր նախաձեռնութեամբ հաստատուած են Պէյգօզի կաշի պատրաստելու գործարանը, Նիկոմիդիոյ չուխայի գործարանը, Հէրէքէի մետաքսեայ կերպասներու գործարանը, Զէյթուն Պուռնիի ձուլարանը եւլն։

Յովհաննէս պէյ կարող մտքին եւ ճարտար ձեռքին հետ ունէր նաեւ բարի սիրտ մը, ու իր մեծագործութիւններէն մէկն է հիւանդանոցին հացի եւ մսի պարէն յատկացնել տալը։ Ասկէ զատ իր բարեպաշտութիւնը ամենէն ճանչցուած

րունակում էր կեղեքել, աւերել. այժմ նա մտել էր հոգեւորականի կերպարանքի մէջ, հագել էր «փարաջա, աջ ձեռումը գաւազան, տէրողորմեան ձախումը»։

Ծռած վիզով, հեզ դէմքով ու մարմինովը նիհար
Նստ գրաւեց ամենի խելքը, միտքը ու հոգին…

Եւ իրաւ։ Այն բազմադարեան շրջանում, երբ հայութիւնը բարբարոսների ձեռքում հալվող ու մաշվող մի սարուկ էր, կրօնական վէճերը, հոգեւորականի արարքները քանդում կործանում էին նրա աւերած տունը ներսից։ Մի կործանում էր դա, որ միայն դժոխքում կարելի էր ծրագրել, այնպէս, ինչպէս նկարագրել է բանաստեղծը։

Գամառ-Քաթիպայի երկրորդ շրջանի տեսութիւնը վերջացնելուց առաջ անկարելի է լռութեան տալ այն տխուր ու մելամաղձոտ բանաստեղծութիւնը, որ կոչվում է «Բանի Պսակ»։ Առաջին անգամ նա տպվեց «Կռունկի» մէջ եւ այդտեղ էլ բանաստեղծը ասում է, թէ այդ պսակի պատմութիւնը նա լսել է իր տատի երգերի մէջ։ Ոտանաւորի նիւթը, հետեւաբար, ժողովրդական է։ Տրտմալի, կսկծեցնող գոյներով նկարում է նա Նազլուին, այն խեղճ աղջկան, որին ծնողները փողով ծախեցին, բռնի ամուսնացրին մի ծեր հարուստի հետ։ Եւ Նազլուն, մի անխօս, անբողոք զոհ, հպատակվում է ծնողներին. նա վրդովված էլ չէ դրանց դէմ, այլ իր վերջին բարեւն է ուղարկում անգութ հօրն ու մօրը եւ վերջ դնելով իր կեանքին, ազատվում է մարդկային անարդարութիւնից։

Աւելորդ է ասել, թէ Նազլուները որքան շատ են տարածված մեր մէջ։ Այժմեան ժամանակ գուցէ եւ աննկատելի մնար «Բանի Պսակը», այնքան նա շատ կրկնված ու ծամծմված մի սիւժէտ է, բայց 1861 թւականի համար նա ունի իր առանձին նշանակութիւնը։ Մեր առաջաւոր գործիչները, կռուելով մեր ասիական բարքերի դէմ. չէին կարող չը նկատել այդ բարքերի ամենախեղճ զոհին—հայ կնոջը եւ «Բանի Պսակը» առաջին բողոքներից մէկն է այն անարդարութեան դէմ, որին ենթարկված է հայուհին։ «Բանի Պսակը» նշանակելու արժանի է եւ ուրիշ կողմից։ Ժողովրդական երգերից ու աւանդութիւններից Գամառ-Քաթիպան, ինչպէս եւ այն ժամանակների համարեա բոլոր մեր բանաստեղծները, շատ քիչ է օգտվել. եւ այս մի հատ ոտանաւորը ցոյց է տալիս, թէ որքան սիրուն տողեր կը գրէր նա, եթէ աւելի յաճախ դիմէր ժողովրդի խօսքին ու տաղին…

X

Գնալով Գամառ-Քաթիպայի մուսան թուլանում էր։ 1864 թւականից յետոյ նա լռում է ամբողջ ութ տարի. 1872-ին գրում է «Եղիշէ» ոտանաւորը, որ առաջնակարգներից չէ. ապա գալիս է էլի երկու տարվայ ընդմիջում. 1874-ին մի ոտանաւոր է դարձեալ, «Սիրոյ զոհեր», դարձեալ թոյլերից, էլի գալիս է երկու տարվայ ընդմիջում, էլի մի ոտանաւոր, որի մէջ հայրենասիրութիւնն է խօսում, բայց ոչ թէ նոր բան, այլ եղածի կրկնութիւն։

Ինչի՞ցն էր այսպէս։

Նրանից, կը պատասխանենք մենք, որ հայրենասիրութիւնը, Գամառ-Քաթիպայի ոգեւորութեան այդ իսկական աղբիւրը, թէօրիաների կարգում էր, վերացական հասկացողութիւն, որ նիւթ չունէր կամ չէր գտնում իրականութեան մէջ։ Այդ վերացականութիւնը, այդ գաղափարական տեսիլը միայն մտքերի կըրկնութիւններ պիտի տար. դա մի կախարդական շրջան էր, նեղ հօրիզօնով եւ այդտեղ գործող ոգեւորութիւնը մինչեւ մի կէտի վրա պիտի մնար։ Բանաստեղծը ստեղծագործելու դրդիչներ չէ գտնում. տեսարաններ չը կան նրա առաջ, իրականութիւնը խուլ է ու ծածկված. ինչ զգում էր բանաստեղծական սիրտը, բոլորը երգված էր, այն էլ մի քանի անգամ։ Օդ ու ներշնչում էր պակասում այդ սրտին։ Ի՞նչ երգել…

Բայց ահա լուսանում է 1876 թւականը։ Դա այն տարին էր, երբ, ինչպէս ասում է ռուս բանաստեղծ Տիւտչեվ, «Նորից թարմ արիւնն է ծխում արեւելքում, նորից կոտորած, ամեն տեղ ողբ ու տանջ եւ նորից արդար է խնճոյքներ սարքած դահիճը, իսկ զոհերը մատնված են չարախօսութեան»։

Քառորդ դար է մեզ բաժանում այսօր այդ շատ նշանաւոր թւականից։ Սլաւօնական արեւելքը յանկարծ աշխարհի առաջ է հանում աբեւելեան հարցի արիւնոտ, դարերի ընթացքում միլիօնների սրտից անէծք եւ արտասունք հանած ճիւաղային կերպարանքը։ Բօսնիայում եւ Հերցեգօվինայում հայդուկային ապստամբութիւն է ծագում, Բօլգարիայում կատարվում է թիւրքական ամենասոսկալի կոտորածներից մէկը։ Վրդովվում է քրիստոնեայ աշխարհը։ Ռուսաստանը սլաւօն քրիստոնեաների պաշտպան է հանդիսանում, սկսվում է թիւրք-սերբիական պատերազմը, հազարաւոր կամաւորներ Ռուսաստանից թափվում են Սերբիա՝ իրանց արիւնով ազատութիւն գնելու հարստահարված քրիստոնեաների համար։

Հրդեհը բորբոքվել էր Եւրոպայի հարաւ-արեւելեան անկիւնում։ Դէպի այդ կողմն էր դարձել լուսաւոր մարդկութեան ամբողջ ուշադրութիւնը։ Նահատակ, արնաքամ բօլգարացին, անհաւասար պատերազմի մէջ իր վերջին ոյժերը սպառող, ամեն ինչ կորցնելու վըտանգին ենթարկված սերբիացին ամբողջ մտածող մարդկութեան համակրանքներն էին վայելում, իսկ կատաղած իսլամը ամեն տեղ անէծք եւ սարսափ էր տարածում։ Այդ հրդեհի, այդ արեան մէջ սլաւօն քրիստոնէութեան համար նոր բախտ էր ծնվում։ Ալէքսանդր II-ի նման մի մեծահոգի, մարդասէր, ազատարար վեհապետ ունէր նա իր ետեւում։

Նոյն այդ միջոցին, հեռու սլաւօնական հըրդեհից, հեռու ցաւակցող մարդկութեան ուշադրութիւնից, Փոքր-Ասիայի խորքերում, կատաղած մահմեդականութիւնը վրէժի զոհեր էր առնում այդտեղ ապրող քրիստոնեաներից։ Սկսվում են սովորականից աւելի խիստ հարստահարութիւններ։ Վանում մահմեդականները որոշում են կոտորել հայերին. ամեն տեղ սպառնալիքներ են լսվում, Շէյխ-Ուբէյդուլլահը քրդական արշաւանքների գլուխ է անցնում եւ տեղի են ունենում շատ զազանութիւններ, որոնց խուլ արձագանքներն են հազիւ հասնում լրագրութեան։

Հարկաւոր է այստեղ որոշել հայ մամուլի բռնած դիրքը այդ տխուր եղելութիւնների վերաբերմամբ։ Եւ որոշել հարկաւոր է հէնց այն պատճառով, որպէս զի Գամառ-Քաթիպայի երրորդ շրջանի բանաստեղծութիւնները աւելի լաւ գնահատել կարողանանք։

(Կը շարունակվի)

է. Ագատլըի եւ Մաքրիգիւղի եկեղեցիները չինած է, դըպրոցներ հաստատած եւ շատ բարեբարութիւններ ըրած է, Վենետիկի Մխիթարեաններուն մեծ նուէրներ ըրած եւ հայերէն աշխարհագրական քարտէսներ տպել տուած է, որպէս զի հայ տղաք ձրիաբար օգտուին անկէ, բայց Մխիթարեանները դրամով ծախած են զայս։ Յովհաննէս պէյ 1847ին Եւրոպա ուղեւորութեան առթիւ Վենետիկ ալ այցելած է։

Ցարութիւն բաշա, Յովհաննէս պէյի երրորդ զաւակն էր եւ ծնած էր 1826 Թուականին, ապրիլ ամսոյ սկիզբները, Այ-Ստեֆանոսի մէջ։

Ցարութիւն փաշա իր տան մէջ մասնաւոր ուսուցիչներէ գաս առաւ հայերէնի եւ ֆրանսերէնի սկզբունքները, իսկ առնցմէ աւելի կարեւորութեամբ կաշխատուէր վառ պահելու եւ զարգացնելու փոքրիկ Ցարութիւնի բարեպաշտական զգացումները։ Ամէն երեկոյ եւ առաւօտ ծնողացը հետ եւ առանձին հրապարակային աղօթքներ կընէր, եւ դեռ շատ մանուկ հասակի մէջ ի բերան գիտէր խել մը աղօթքներ։ Այս բարեպաշտութիւնը մինչեւ իր վերջին շունչը անբաժան մնաց Ցարութիւն փաշայէն, այնպէս որ երբ տակաւին իր Պէշիկթաշի ընտանեկան բնակարանն էր, շատ առաւօտ եկեղեցի կը յաճախէր, եւ ընդերկար առանձին կաղօթէր, սաղմոսերգութիւններ կընէր եւ մխիթարուած դուրս կելլէր այդ սրբավայրէն։

Ցարութիւն փաշա, իր նախնական ուսումը աւարտելէ յետոյ, հայրը՝ Յովհաննէս պէյ 1847 Թուականին Րէշիտ փաշայի եպարքոսութեան օրով, Եւրոպա տարաւ զինքը, եւ այնտեղ Սէնթ-Պարպ քոլէժին աշակերտելէ յետոյ, 4 տարուան մէջ իր շրջան աւարտեց եւ Պոլիս դարձաւ։

Ցարութիւն պէյ Տատեան Բ. Դրան մէջ գնահատել տուաւ զինքը, եւ հազիւ մէկ տարի յետոյ արտաքին գործոց պաշտօնատան դիւանին տնօրէն օգնական անուանուեցաւ եւ սալիսէի աստիճան առացաւ հակառակ դեռատի հասակին։

Այդ միջոցին Ուլահ-Պուղտանի (արդի Ռումանիոյ) գործերուն համար նախկին մեծ-եպարքոս Սաֆվէթ փաշա Ա. պատուիրակ կարգուած ըլլալով, Ցարութիւն պէյ ալ իբրեւ ֆրանսերէնի ընդհանուր քարտուղար ընկերացաւ իրեն (1855), եւ շատ յաջողութեամբ վարեց իր պաշտօնը։ 1856ին ոստիկանատան քննիչ ժողովոյ անդամակցութեան կոչուեցաւ, եւ երկու տարի յետոյ գայմեններու նպաստահաւաքութեան պատուակալ պաշտօնը յանձնուեցաւ իրեն։ Նոյն տարւոյ մէջ (1858) նախկին Մեծ-Եպարքոս Գըպրըսլի Մէհմէտ բաշա Րումելիի քննիչ կարգուելով՝ Ցարութիւն պէյ ընկերացաւ իրեն իբրեւ քոմիսէր, եւ տարւոյն վերջը Դ. կարգի Մէճիտիէ պատուանշան առացաւ ի վարձ իր ծառայութեանց։ 1859ին-պաշտօնի կոչուեցաւ Բ. Դրան Թարգմանութեանց սենեկին մէջ, եւ յաջորդ տարին Օտեսա զրկուելով մասնաւոր պաշտօնով, Բ. կարգի Ս. Մճանիսլաւ պատուանշանը ստացաւ Ռուս կառավարութեան կողմէ։ Նոյն տարւոյն (1860) վերջերը Բարիզի Օսմ. դեսպանատան ֆրանսերէնի Ա. քարտուղար անուանեցաւ եւ երկու ամսի չափ ալ վարեց նոյն դեսպանատան գործակատարի պաշտօնը, այդ միջոցին միւթէմայիզի աստիճանին բարձրանալով։ Պահ մըն ալ Սպանիոյ կառավարութեան մօտ յատուկ պաշտօն մը յանձնուելով իրեն, Իզապէլ Լա Գաթօլիք պատուանշանին Գ. կարգ առացաւ։

1869-ին Ցարութիւն պէյ կոչուեցաւ անտառաց տնօրէնութեան, եւ 1870-ին ելեւմտական նախարարութեան խորհրդական (միւսթէշար) եղաւ, բարձրանալով Ուլայի Ա. աստիճանին։ Մինչեւ այդ Թուականը այսքան կարեւոր պաշտօն մը չէր յանձնուած ոչ-իսլամ պաշտօնատարի մը, հետեւաբար Ցարութիւն պէյի «միւսթէշար» անուանումը մեծ ուշադրութիւն գրաւեց, իբրեւ յիշատակելի նորութիւն մը։

Բայց Ցարութիւն պէյի ասպարէզը ուրիշ տեղ էր, երկրին արտաքին գործերու վարչութեան մէջ, որուն կոչուեցաւ վերջապէս 1874-ի վերջերը, արտաքին գործոց նախարարութեան խորհրդականի պաշտօնով եւ Պալայի աստիճանին բարձրանալով։ Ամիսի մը չափ ալ փոխանորդաբար վարեց արտաքին գործոց նախարարութիւնը (1875)։

Ցարութիւն փաշայի միւսթէշարութեան շըրջան իր ամենէն երկարատեւ եւ կեանքին ամէնէն արդիւնալից շրջանը եղած է։ Արտաքին գործոց պաշտօնատան մէջ խմբագրուած բոլոր դիւանագիտական Թուղթերը իր սրբագրութենէն անցած են. կարեւոր դաշնագրութիւններ խմբագրած եւ դիւանագիտական յանձնաժողովներու եւ խորհրդակցութիւններու մէջ մեծ դեր ունեցած է։ Այսօր Արտաքին գործոց պաշտօնատան մէջ պաշտօնավարող կամ օտար երկիրներու մէջ Օսմանեան դեսպանի կամ քարտուղարի պաշտօն ունեցողները կը խոստովանին թէ՝ Ցարութիւն փաշա իրենց վարպետը եղած է, ուղղելով, սրբագրելով իրենց գրութիւնները եւ ընտելացնելով զիրենք պաշտօնական ոճին եւ լեզուին, որին քաջահմուտ էր ինքը։

Ցարութիւն փաշայի կարողութիւնը եւ ձեռնհասութիւնը վարձատրվեցաւ ասկէ 14 տարի առաջ (1887) շնորհվելով իրեն վեզիրութեան բարձր աստիճանը, ի վարձատրութիւն բազմաշրիմի բարւոք ծառայութեանց։

Վերջին տարիներս Ցարութիւն փաշա ծերութեան հետ ունէր նաեւ սրտի հիւանդութիւն։

Այդ վիճակը արգելք եղաւ իրեն՝ Բ. Դուռը՝ իր պաշտօնատեղին յաճախելու, եւ կարեւոր գրեր իր տունը կը խմբագրէր ու պէտք եղած առեններ Կայսերական Պալատ կերթար իր պաշտօնին պարտաւորութիւնները կատարելու։

Իր առողջական վիճակը չէր ներեր այլ եւս իրեն համար այնքան սիրելի եղած պաշտօններուն իր վրայ դրած պարտականութիւնները լիովին կատարելու, եւ այն, որ գիշերները անքուն անցուցած էր կարեւոր գիրերու խմբագրութեան համար, հիմա տարիներու բեռան տակ կքած՝ թէեւ աշխատութենէ մը կը նեղվէր, ու վերջին տարիներն ալ իր անձնական գրերը գրել կուտար իր եղբօրորդւոյն՝ Տրդատ պէյ Տատեանի։

Հանգուցեալ փաշան իր զբաղմանց ծանրութեան պատճառով ժամանակ չէր ունեցած ազգային շրջանակի մէջ շատ երեւալու, թէպէտ հեռուէն կը հետաքրքրվէր պատրիարքարանի գործերով եւ յաճախ տեղեկութիւններ կը ստանար։

1874 Թուականին կեդրոնի ատենապետ եւ հանգուցեալ Ս. Փափազեան ատենադպիր։ Ցարութիւն փաշա Ներսէս պատրիարքի օրով մէկ տարի միայն վարած է այս ատենապետութեան պաշտօնը, շատ լաւ կառավարելով նիստերը եւ անձնապէս ալ ազդելով ժողովականներուն վրայ։ Այդ Թուականէն յետոյ, շարունակ 22 տարի, Ցարութիւն փաշա ազգային շրջանակի մէջ ուղղակի գործօն դեր մը չէ ունեցած, մինչեւ որ 1896 հոկտեմբերի վերջերը ընտրուեցաւ Քաղաքական Ժողովոյ անդամ եւ յետոյ ատենապետ։ Այս վերջին պաշտօնավարութեան յիշատակը այնքան Թարմ է մտքերու մէջ, որ հարկ չենք տեսներ խօսելու այդ մասին։ Ցարութիւն փաշա իր տկարութեան պատճառաւ քիչ անգամ առիթ ունեցաւ անձամբ մասնակցելու Ժողովոյ նիստերուն, թէպէտ հեռուէն տեղեկութիւններ կառնէր գործերու վիճակին եւ ուղղութեան վրայ։ Ցարութիւն փաշայի ազգային կեանքը այս չափով կը վերջանայ աՀաւասիկ։ Ինք թէպէտ գործօն մասնակցութիւն մը ունեցած չէ, բայց Ներսէս Վարժապետեանի յաջորդող պատրիարքներու աջակից գտնուած է կարեւոր առիթներու մէջ, մասնաւորապէս Ցարութիւն պատրիարքի օրով պատրիարքարանի գործերու կարգադրութեան համար խորհրդակցութիւններ ունեցած է ժամանակին պաշտօնական անձնաւորութեանց հետ, ընկերակցութեամբ հանգուցեալ Վահան էֆէնդիի եւ Նուբեան էֆէնդիի։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Լօնդօնից հեռագրում են, թէ անգլիական կառավարութիւնը Տրանսվաալ է ուղարկում այն բոլոր կամաւորներին, որոնց մի կերպ աջողվել է ժողովել։ Հոկտեմբերի 26-ին ուղարկվեցին 1,600 հոգի, 27-ին եւ 28-ին կուղարկվեն էլի 2000 հոգի։ Բացի սրանցից՝ Հնդկաստանից կուղարկվեն հարաւային Աֆրիկա երկու գունդ հեծեւակներ։—Դիմադրական կուսակցութեան քաղաքականութեան մէջ տեղի է ունենում լուրջ փոփոխութիւն։ Ազատամիտ կուսակցութիւնը նորից խմբվում է լորդ Րօզբերրիի շուրջը, որը մօտ օրերումս պէտք է արտասանէ մի ճառ եւ նրա մէջ բացատրէ իր ծրագիրը։ Արմատականները բաժանվում են ազատամիտներից եւ կազմում առանձին խումբ։

—Մակեդօնիայից ստացված վերջին տեղեկութիւնները, սերբիական լրագիրների ասելով, շատ յուզիչ բնաւորութիւն են կրում։ Բելգրադի «Вечернія Новости» լրագիրը տպագրել է մի յօդուած «Ազատամրութիւն Մակեդօնիայում» վերնագրով, որի մէջ հաղորդում է հետեւեալը. «Բիտօլիայից ստացված լուրերին նայելով՝ քաղաքի շրջականներում վերջին ժամանակներս մի անգամից երեւեցան 15—20 բուլղարական սպառազինված խմբեր։ Բիտօլիայի շրջանի ազգաբնակութիւնը սաստիկ գայրացած է պետական հողային տուրքի կառավարողներին դէմ եւ պատրաստ է զէնքը ձեռքին պատսպարվելու իրան ճնշողների եւ հալածողների դէմ։ Ամենաչնչին դրդումից, հրացանի մի հատ գընդակի արձակումից, կարող է ընդհանուր ապստամբութիւն ծագել... Բիտօլիայի վիլայէթը,—ասում է լրագիրը,—ամենայարմար տեղն է Մակեդօնիայում ապստամբութեան համար։ Լուր է տարածվել, թէ մակեդօնական կօմիտէտի նախկին նախագահ Բորիս Սարաֆօվ անցել է Թիւրքական սահմանը եւ գլուխ կանգնել ապստամբներին։ Բոլորովին անսպասելի բան չի լինի, եթէ Մակեդօնիայում ընդհանուր ապստամբութիւն ծագի, ինչպէս նաեւ զարմանալի չի լինի, եթէ Սերբիան ականատես լինի մի այնպիսի եղելութեան, որպիսին էր արեւելեան—ռումէլիական յեղափոխութիւնը 1885 Թւին։

—Մի դիպլօմատ, որ սերտ յարաբերութիւններ ունի ֆրանսիական արտաքին գործերի մինիստր Դէլկասսէի հետ, «Echo de Paris» լրագրին հաղորդել է այն պահանջների էութիւնը, որ Ֆրանսիան անում է Թիւրքիայից։ 1) Թիւրքիայի կողմից դրամական բաւարարութիւն տալու հարցը Տուբինիին, Լօրանդօին եւ ծովափերի ընկերութեանը կարող է լուծված համարվել՝ ի նկատի առնելով, որ Թիւրքիան արդէն համաձայնութիւն է յայտնել կատարելու Ֆրանսիայի պահանջները այս կէտի վերաբերմամբ։ 2) Երկրորդ հարցը վերաբերում է Արեւելեան երկաթուղիների խնդրին (Փոքր-Ասիայում)։ Բ. Դուռը ստիպված կը լինի ոչ մի արգելք չը հանել ֆրանսիական քաղաքացիների առաջ երկաթուղիների շահագործութեան իրաւունքներով լիովին օգտվելու գործում։ 3) Ֆրանսիան իր հովանաւորութեան տակ է առնում այն ուսումնարանները, որոնք բացված են Թիւրքիայում ֆրանսիահպատակների միջոցով։ Բ. Դուռը պարտաւորվում է չընդդիմանալ նոր ուսումնարանների բացմանը եւ չը սահմանափակել ֆրանսիական լեզուի դասաւանդութիւնը։ 4) Բ. Դուռը, ի կատարումն նախկին դաշնագրերի, պէտք է ապահովէ ֆրանսիական հովանաւորութեան անարգել գործադրութիւնը հայ-քրիստոնեաների վերաբերմամբ։ Սուլթանից կը պահանջվեն նոր ֆիրմաններ։ 5) Ինչ վերաբերում է մասնաւորապէս ֆրանսիական կաթոլիկական բարձրագոյն դպրոցին Բէյրութում, Բ. Դուռը պարտաւորվում է չը դժուարացնել դիպլօմներ տալու գործը այն եւրօպական եւ Թիւրք բժիշկներին, որոնք դուրս են գալիս այդ դպրոցից, եւ չարգելել նրանց բժշկութեամբ պարապելու Թիւրքիայում։

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

30 հոկտեմբերի

ԱՍՏՐԱԽԱՆ։ Բացի տուգանքներից անմաքուր ջրի համար, նահանգական դատարանը վճռեց, որ ջրանցքի ընկերութիւնը վճարէ յօգուտ քաղաքի 55,000 րուբլի մի շարք գանգատների հիման վրա, որոնք տուած են հըրդեհային կրանները վատ դրութեան մէջ պահելու առիթով. այսպիսի գանգատներ կան էլի մի քանի հարիւր հազար րուբլու։

ԿԵՐՉ։ «Южный Курьеръ» հաղորդում է, թէ Թէօդոսիայի գաւառի Ջօնգէլէգ գիւղում, Զերկասօվի հողի վրա, որտեղ Կրիմի նաւթարդիւնաբերական ընկերութիւնը հետազօտութիւններ է կատարում, հոկտեմբերի 28-ի գիշերը, մի հորից նաւթի շատրուան խփեց, որ 16 դիւյմ տրամագիծ ունի. տեւակարար կշիռը 38(?)։ Շատրուանը խփեց 10 րօպէ եւ ապա դադարեց՝ տեխնիքական յարմարութիւնների անկատար լինելու եւ փլուածքի պատճառով։ Ընկերութիւնը հաւատացած է, որ այնտեղ նաւթային հարուստ աղբիւր կը գտնի։

ՆԻԺՆԻ-ՆՈՎԳՕՐՈԴ։ «Волгарь» հաղորդում է, թէ քաղաքային ուսումնարանների ուսուցիչների ժողովում վճռվեց հիմնել ուսուցչական ժողովարան, ուր ուսուցիչները կը հաւաքվեն ռեֆերատներ կարդալու, մանկավարժական եւ ընդհանուր գրականութեան հետ ծանօթանալու եւ ընթերցանութեամբ ու երաժշտութեամբ ժամանակ անցկացնելու համար։

ԽԱԲԱՐՕՎՍԿ։ Հոկտեմբերի 28-ին Վլադիվաստոկում, պատարագից յետոյ, Եվսեվի եպիսկոպոսը, բոլոր իշխանութիւնների ներկայացուցիչների, զօրքերի եւ քաղաքային բնակիչների ահագին բազմութեան ուղեկցութեամբ, Թափոր կատարեց դէպի Նիկօլաեվսկի կամարը, որ կառուցված է ի յիշատակ Թագաւոր Կայսրի այցելութեան։ Այստեղ հանդիսաւոր մաղթանք կատարվեց Սիբիրի երկաթուղային մեծ գծի աւարտման առիթով։ Ժողովուրդն եւ զօրքերը վերառաքեցին Ամենաբարձրեալին ջերմ աղօթքներ պաշտելի Թագաւորի բարօրութեան համար, որ պարգեւեց Պրիամուրեան երկիրը Ռուսաստանի սրտի հետ միացնող երկաթուղային ճանապարհը։

ԱԹԷՆՔ։ Հովանաւորող պետութիւնները խնդրեցին արքայորդի Գէօրգիին, որ նա շարունակէ կառավարել Կրէտէն, որովհետեւ նրա կառավարութեան եռամեակը լրանում է այս տարվայ վերջին։ Արքայորդին այստեղ կը գայ Թագաւորի հետ միասին եւ մի քանի օրից յետոյ կուղեւորվի իր պաշտօնատեղին։ Տեղեկութիւնները Կրէտէի հարցի վերջնական կարգաւորման մասին վաղաժամ են համարվում։

ՖՐԱՆԿՖՈՒՐՏ ՄԱՅՆԻ ՎՐԱ։ «Ֆրանկֆուրտի լրագրին» հաղորդում են Ամստէրդամից, թէ Վօլմարանս անգլիական լրագիրների տեղեկութիւնները խաղաղութեան բանակցութիւնների մասին սուտ է համարում։ Խաղաղութիւնը հնարաւոր կը լինի միայն այն դէպքում, երբ հանրապետութիւնները կը ստանան կատարեալ անկախութիւն։

ՓԱՐԻԶ։ Սիբիրի Մեծ ճանապարհի վերջին օղակի աւարտման լուրը, որ հիմնարկվել է 1891 Թւին Թագաւոր Կայսր Նիկօլայի Բարձրագոյն ներկայութեամբ, ամենաուրախ տպաւորութիւն գործեց թէ քաղաքական շրջաններին եւ թէ հասարակութեան վրա։ Այսօրվայ լրագիրները գովասանական յօդուածներ են նուիրում այդ մեծ ձեռնարկութեան աւարտման առիթով։ «Temps» լրագիրը, յիշելով որ Սիբիրի մեծ ճանապարհը Նիկօլայ Կայսրի անձնական գործն է, Որը, Ցէսարեվիչ եղած ժամանակ, անձամբ աշխատանքների առաջին հիմքը դրեց եւ վերջը, որպէս սիբիրեան ճանապարհի մասնաժողովի Օգոստափառ Նախագահ, այնքան շատ նպաստեց այդ վիթխարի գործի իրագործման,—յայտնում է, որ սրանից յետոյ կայսրութեան ամենահեռաւոր ծայրերը, Բալտեան ծովից մինչեւ Խաղաղ ովկիանոսը, միացած են իրար հետ։ Պէտք է ճիշդը խոստովանել,—ասում է «Temps»,—որ Ռուսաստանի ասիական կալուածքների աստիճանաբար տարածումը միշտ ամենաբազդաւոր հետեւանքներ է ունեցել նրա նիւթական առաջադիմութեան համար։ Խօսելով հսկայական շինութիւնների աւարտման մասին սիբիրեան ճանապարհը կառուցանելու ժամանակ, լրագիրը մատնացոյց է անում, որ մինիստր Վիտտէին աջողվեց յաղթել բոլոր արգելքներին Միապետի մեծ գաղափարները ի կատար ածելու համար։ Թւելով բազմաթիւ ծանր պարտաւորութիւնները, որոնք դրված էին ռուսական ֆինանսների մինիստրութեան վրա, «Temps» աւելացնում է, որ Ռուսաստանում ոչինչ չէ կատարվում, առանց Բարձրագոյն նախաձեռնութեան. այստեղից հասկանալի է, որ այդպիսի ձեռնարկութեան համար պատասխանատու անձը առանձին ուրախութեամբ պէտք է ողջունէ գործի այդպիսի աջող աւարտումը, որովհետեւ այն օրը, երբ առաջին անգամ գնացքը կանցնի Պետերբուրգից մինչեւ Պօրտ-Արտուր, պէտք է, յիրաւի, պատմական նշանաւոր դէպք համարվի մեծ կայսրութեան տարեգրութիւնների մէջ։

«Journal des Débats» յայտնում է հետեւեալ կարծիքը. «Հսկայական աշխատանքը, որ այժմ վերջացրեց Ռուսաստանը, նոր դարաշրջան կը բանայ հիւսիսի մեծ պետութեան համար, ինչպէս զինուորական, այնպէս էլ տնտեսական, արդիւնագործական եւ առեւտրական տեսակէտերից։ Երկաթուղային մեծ ճանապարհը, որ այժմ միացնում է պետութեան ծայրերը եւրօպական Ռուսաստանի հետ, կարողացաւ աջողութեամբ վերջանալ, յաղթելով նշանաւոր դժուարութիւններին՝ ի շնորհս այն եռանդուն ու տաղանդաւոր պետական անձի, որ կանգնած է ռուսական պետութեան ֆինանսական վարչութեան գլուխ։

«Gaulois», «Soleil» եւ «Journal» կարծիք են յայտնում նոյն մաքով։

1 նոյեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Նոյեմբերի 6-ին, Ցարսկօե-Սելօյում, Բարձրագոյն ներկայութեամբ, տեղի կունենայ եկեղեցական զօրահանդէս Նորին Մեծութեան լէյբ-հուսարների գնդի համար, այդ գնդի տօնի առիթով։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Բ. Դուռը ընդունեց աւստրո-ունգարական կառավարութեան պահանջների մի ամբողջ շարք, որոնք պարունակում են իրանց մէջ հետեւեալ կէտերը.—Պրիզրէնի աւստրո-ունգարական հիւպատոսարանի գործակալ Մուստաֆի վրա կատարված յարձակման երեք յանցաւորները դատապարտված են օրինակելի պատժի. գեներալ Մէհմէդ-փաշա, որ վիրաւորանք է հասցրել Ուսկիւբի աւստրո-ունգարական հիւպատոսարանի թարգմանին, պաշտօնանկ է արված. Բ. Դուռը վճարեց աւստրիահպատակ Դաւիդօվիչին, որ բռնված էր Դեակովում ալբանական աւազակներից, նշանաւոր չա-

փով վարձատրութիւն։ Թիւրքական զօրքերը չարունակում են հետամուտ լինել այն աւազակներին, որոնք, ինչպէս հաւատացնում է օսմանեան կառավարութիւնը, պէտք է խիստ պատժի ենթարկվեն։ Բ. Դուռը հրատարակեց երեք ֆիրման կաթօլիկական երկու եկեղեցիների կառուցման վերաբերմամբ Ալբանիայում եւ աւստրիական ուսումնարանի հիմնարկութեան Ուսկիւբում։ Բ. Դուռը պարտաւորվում է չը տալ առանց աւստրո-ունգարական կառավարութեան համաձայնութեան արտօնագրեր լուցկիի մենավաճառի համար, եթէ այդ բանը առաջուց չէ յիշատակված դաշնագրերում։ Բ. Դուռը բաւարարութիւն է տալիս երեք աւստրիահպատակների դրամական պահանջներին եւ ընդունում է դեսպանների պահանջը միջնորդ դատարան կազմելու վերաբերմամբ վճռելու համար այն վիճելի հարցերը, որոնք կան արեւելեան երկաթուղիների աւստրական ընկերութեան եւ Թիւրքիայի կառավարութեան մէջ եւ որոնք կապ ունեն Սալոնիկի եւ Դէրէաղաջի նաւահանգիստների գործերի հետ, նոյնպէս եւ վճռելու համար այն խոշոր դրամական պահանջների հարցը, որ անում է այդ ընկերութիւնը։ Բ. Դուռը նշանակեց իր միջնորդ դատաւորներին։ Այն վիճելի հարցը, որ ծագել է Թիւրք կառավարութեան եւ աւստրիահպատակ Պօչի մէջ մի քանի հողաբաժինների առիթով, որոնք գտնվում են Հալէպի շրջականերում, վճռված է յօգուտ Պօչի։ Ինչ վերաբերում է 90,000 ֆրանկ վարձատրութեան գումարին, որ պահանջում են աւստրիահպատակները Հայաստանում պատահած անկարգութիւնների ժամանակ կրած վնասների փոխարէն, այդ մասին համաձայնութիւն կայացաւ դեսպանի եւ Բ. Դրան մէջ։

ԳՐՕԶՆԻ։ Վլադիկավկազի երկաթուղու վրա, հոկտեմբերի 29-ին, երեկոյեան, Գրօզնի կայարանում, երբ ժողովուրդը հաւաքված սպասում էր գնացքի գալուն, մի անյայտ չարագործ յարձակումն գործեց, կողոպտելու մտքով, արտելշչիկ—գանձապահ Դմիտրի Մալցեվի վրա, որ գնում էր ապրանքների կայարանից նոյն օրն ստացված գումարով երկու հոգու ուղեկցութեամբ։ Ուղեկիցներից մէկը սպանված է, միւսը վէրք է ստացել գլխին։ Արտելշչիկ—գանձապահ Դմիտրի Մալցեվ վէրք ստացաւ կողքին։ Նրանից յափշտակված է 1,500 ռուբլի։ Չարագործները անյայտացան։

ՄՕՍԿՎԱ։ Ընկեցիկ երեխաների տան մէջ բարեփոխութիւններ մտցնելու առիթով, նոյեմբերի 1-ին կոմս Պրոտասով—Բախմետեվ պէտք է նայէ այդ տունը։—Հոկտեմբերի 31-ին սկսվեցին ազնուականութեան, գեմստվօյի եւ գիւղատնտեսների ներկայացուցիչների խորհրդակցութիւնները, որոնց նպատակն է նըպաստել գիւղացիների արդիւնաբերական անասնապահութեանը։—Հոկտեմբերի 31-ին Մօսկվայի հիւանդանոցները նայում էր Բրէսլաւլի վիրաբոյժ Ինկուլիչ. ամեն տեղ նրան դիմաւորում էին ծափահարութիւններով։ Հոկտեմբերի 31-ին տեղի ունեցաւ տէլէֆօնի յանձնումը ռուս-դանիական ընկերութեանը։

ԲԵՐԼԻՆ։ Պաշտօնական տեղեկութիւններով, դաշնակցական խորհրդի կողմից ընդունված մաքսային սակագինը պէտք է ըստ կարելւոյն շուտով տպված լինի րէյխստագի անդամներին դեռ մինչեւ նոյեմբերի 26-ը բաժանելու համար, մի ժամանակ, երբ րէյխստագը կը գումարվի։

Մասնաւոր տեղեկութիւնների համեմատ, Հօլանդիայի Վիլհէլմինա Թագուհին նոյեմբերի 10-ին նոր ամսարով ժամանակից առաջ ծնեց։

ԼՕՆԴՕՆ։ Ինչպէս հաղորդում է Կիտչեների հեռագիրը, Դէվէտ պատերազմական շարժումներ էր կատարում Օրանժեան հանրապետութեան հիւսիս-արեւելքում, բայց յետ մղվեց դէպի հարաւ եւ Օրանժեան հանրապետութիւնը մաքրված է թշնամուց։

ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼ։ Խաղողի ընդհանուր բերքը միջակից բարձր է. գինը սովորական է. գինին չէ ծախվում։

ՕՐԵՕԼ. Հոկտեմբերի 30-ին Օրեօլ կայարանը ժամանեց Մեծ Իշխան Դմիտրի Կօնստանտինովիչ։ Նորին Բարձրութիւնը գիշերն անցկացրեց վագօնում։ Հոկտեմբերի 31-ին Մեծ Իշխանը նայեց պետական ախոռը եւ կէսօրից յետոյ 3 ժամին ճանապարհ ընկաւ Սմօլէնսկ։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԽԻԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
Երկուշաբթի, նոյեմբերի 5-ին,
Հայ դերասանական դրամատիկ ընկերութիւնը
Մասնակցութեամբ տ. Սիրանոյշի
Գ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԲԷՆԷՖԻՍԻՆ
կը ներկայացնէ
ԱՐՔԱՅ ԼԻՐ
Ողբերգութիւն 5 արար. եւ 7 պատկ. հեղ. Շէքսպիրի, Թարգ. Յ. Ի. Մասեհեանի։
Մասնակցում է ամբողջ խումբը
Սկիզբը ժամը ճիշդ 8-ին
Տեղերի գները սովորական են։
1—3

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ԱՇԱԿԵՐՏ
մի երիտասարդ կամենում է հայոց լեզուից եւ կրօնից դասեր ունենալ։
Հասցէն՝ Бебутовская, № 28, Азнаурянцу.
1—3

ԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՔԱՆԻ ՄԸ ԼԵԶՈՒՆԵՐ ՃԱՆՉՑՈՂ ՀԱՅ ՄԸ
կը ցանկայ մասնաւորապէս ֆրանսերէնի դասեր ունենալ։
Հասցէն՝ Почтамтъ. П. Э. Тифлисъ. 1—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ
Շաբաթ, նոյեմբերի 3-ին
նշանակված է
ԴԻՄԱԿԱՀԱՆԴԷՍ
Տոմսակները կարելի է ստանալ Ժողովարանի շվէյցարի մօտ ցերեկվայ ժամը 12-ից մինչեւ 2-ը եւ երեկոյեան ժամը 7-ից մինչեւ ժամը 12-ը։ Զինուորականները պէտք է լինեն համազգեստով, ոչ-զինուորականները — սեւ սիւրտուկով, իսկ տեղացիները—ազգային չոխերով։
Զինուորականները վճարելու են մուտքի համար 1 ր.։ Մնացածները՝ 2 ր.։ 2—2

Շաբաթ, նոյեմբերի 3-ին
ՎՐԱՑ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏՐՈՆՈՒՄ
դերասան Յ. ՄԷԼԻՔԵԱՆ
կը ներկայացնէ, իբրեւ առաջին դէբիւտ
ԱՐՇԱԿ II
Դրամա 5 գործ. հեղ. Խ. Գալֆայեանի
Տոմսակները կարելի է ստանալ Յ. Մէլիքեանից եւ Թատրոնի կասսայում։
Երկրորդ դէբիւտը լինելու է Շիլլէրի «Աւազակները»։ 2—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ
որոնում է բնակարան 1 եւ 2 քաղաքային գիշերային ապաստարանների համար, որքան կարելի է քաղաքի կենտրոնական մասերին մօտ. 1) Ապաստարանի համար՝ դեկտեմբերի 1-ից 1901 թւի, իսկ 2-ի համար—մարտի 1-ից 1902 թւի։
Ամեն մի բնակարան պէտք է պարունակէ իր մէջ 100 հոգու տեղ եւ ունենայ առանձին սենեակ վերակացուի համար, լուացարան, խոհանոց եւ փայտանոց։
Իրանց բնակարանները վարձով տալ ցանկացողները թող բարեհաճեն յայտարարութիւններով դիմել Ուպրավայի 4-րդ բաժանմունքը բոլոր լի օրերը, առաւօտեան 9 ժամից մինչեւ ժամի 3-ը։ 2—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ
Աւագների խորհուրդը խոնարհաբար խընդրում է պ.պ. անդամներին շնորհ բերել ընդհանուր ժողովի նոյեմբերի 2-ին, երեկոյեան ժամը 9-ին, ժողովարանի անյետաձգելի կարիքների մասին խորհրդակցելու համար։
(հ. 27, ն. 2) 2—2

ԳՈՒՏՏԷՆԲԷՐԳ
գրախանութում է
միմիայն վաճառվում
Հայկական Տպագրութիւն
ԼԷՕԻ
Գրախանութը գնում է հին հայոց լրագիրներ, ամսագիրներ եւ հանդէսներ։
Դիմել՝ Тифлисъ. Книжный магазинъ «Гуттенбергъ», Г. Галустяну, Лорисъ-Меликовская, № 11. 6—10

Ցայտնում եմ ի գիտութիւն հասարակութեան, որ Դվօրցովայա փողոցի վրա, պալատական այգուն կից գտնվող
ՎԻԿՏՕՐԻԱ
նումերները վերանորոգված, նոր կահաւորված եւ ամեն կերպ յարմարեցրած են իջեւանողների համար։
8—10 Օհան Քեանդարեան

ՄԻ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴ
որ աւարտել է իր ուսումը Թիֆլիսի Գայեանեան դպրոցում, ցանկանում է ունենալ մասնաւոր դասեր հայերէն լեզուից. համաձայն է նաեւ ապրել այն ընտանիքի մէջ, որտեղ նա դասեր կունենայ։ Հասցէն. Второй Мировой Отдѣлъ, հարցնել պ. Վարձելեանին։ 3—3

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ-ԿԻՆ
Ս. Ա. ԲԱՐԳ
ընդունում է ատամների եւ բերանի հիւանդութիւն ունեցողներին, դնում է արհեստական ատամներ, հանում է ատամները, պլօմբում է եւ այլն։ Ընդունելութիւնը 8-ից մինչեւ 2 ժամ առաւօտեան եւ 4-ից մինչեւ 7 ժամը երեկոյեան։ Պուշկինեան փողոց, № 21, տուն Կուկուջանովի։ 12—15

ԳՈՒՏՏԷՆԲԷՐԳ ԳՐԱԽԱՆՈՒԹՈՒՄ
Կամիլ Ֆլամարիօնի
ՈՒՐԱՆԻԱ
Աստղագիտ. վէպը
Թարգ. ֆրանսերէնից Հ. Առաքելեանի
Գինն է 1 ր. 50 կ. 4—10

ԹԷՅԻ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Վ. ՎԻՍՕՑԿԻ ԵՒ ԸՆԿ.
ՄՕՍԿՎԱՅՈՒՄ
Բաժանմունքը Թիֆլիսում—ՄԷՅԴԱՆ, Երկաթավաճառների փողոց, տէլէֆօն № 432։
Նորին Մեծութիւն Պարսից Շահի պալատի մատակարարներ։
Հիմնական դրամագլուխն է 6,000,000։
Առեւտրի տարեկան շրջանառութիւնը—20,000,000։

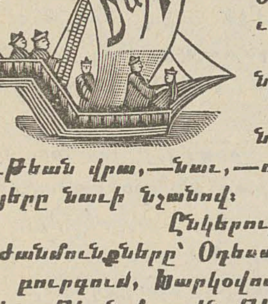

Շնորհիւ մեր թէյերի բարձր յատկութեան, որոնք առանձնապէս նշանաւոր են իրանց զօրեղ հոտով, քնքոյշ համով եւ մուգ գոյնով, մեր առեւտրական տունը գրաւել է Եւրօպայում առաջին տեղերից մէկը իր ծախած թէյի քանակութեամբ։
Մեր խանութներում, որոնք գտնվում են Մօսկվայում եւ Օդէսայում, սեփական շինութիւնների մէջ, պարապում են աւելի քան 1500 հոգի։
Մեր առեւտրական տան թէյերը ծախւում են Ռուսաստանի բոլոր լաւագոյն խանութներում։
Մեր թէյերն առնելու ժամանակ՝ խնդրում ենք պ.պ. գնողներին ուշադրութիւն դարձնել մեր առեւտրական նշանի ճըշդութեան վրա,—նաւ,—որ հաստատված է կառավարութիւնից եւ պահանջել Վիսօցկու թէյերը նաւի նշանով։
Ընկերութեան Վարչութիւնը գտնվում է Մօսկվայում, բաժանմունքները՝ Օդեսայում, Վարշավայում, Ռօստօվում Դօնի վրա, Եկատերինբուրգում, Խարկօվում, Թիֆլիսում, Րիգայում։ Վիլնօյում եւ Սիմֆերօպօլում։
Ընկերութեան հասցէն թէ Մօսկվայի եւ թէ բաժանմունքների համար—Товарищество чайной торговли В. Высоцкій и Ко. 6—10

СЕКРЕТЪ КРАСОТЫ
ГЛИЦЕРО-ВАЗЕЛИНОВОЕ МЫЛО МОЛОДОСТИ
А. СІУ и Ко. МОСКВА. 20 коп. кус.
М. 109486

Թիֆլիսի նախկին Հայոց Հրատարակչական ընկերութեան գրքերի պահեստը Թիֆլիսում յանձնված է Կենտրոնական գրավաճառանոցին,
ուր պէտք է դիմեն ցանկացողները։ Գրավաճառներին եւ գումարով գնողներին զիջումն է լինում։
Դիմել՝ Тифлисъ, въ Центральную Книжную торговлю. 10—10

Կօնֆետի եւ Շօկօլադի գործարան
„Փ. Ն. ՓՐԻԴՕՆԵԱՆ“
ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
Առաջարկում է լժարժ կարամէլ մրգեղէնից, մօնպանսէ, մարմէլադ, պաստիլա, զէֆիր եւ այլն։
Պատուէրներով դիմել գործարան. Պավլօվսկայա փողոց, սեփական տուն, տէլէֆօն № 362.
Սեփական գործարանական խանութը գտնվում է Մէյդանում, եղբ. Հէջուբեանների տանը, տէլէֆօն № 772.
Մեր ապրանքները ծախվում են բոլոր կօլօնիական խանութներում։
Բագուի եւ Բագուի գաւառի համար ներկայացուցիչ է Նիկ. Սամարչեանց, Միքայէլեան փող., տ. Աշումեանի։
81—100

Дозволено Цензурою, Тифлисъ, 1 Ноября 1901 г.
Электропечатня Груз. Издат. Т—ва. Б.-Ванкская ул.